

גבולות היחידה: במדבר פרק ב פסוקים א - ב

נושא היחידה: איש על דגלו באותות לבית אבותם

כתב: הלוי נועם

הסבר כללי:

ביחידה זו נלמד על דגלי השבטים ומשמעותם. "איש על דגלו באותות לבית אבותם יחנו בני ישראל" (במדבר ב, ב): הדגלים שימשו לריכוז השבטים שהיו נוסעים וחונים יחדיו, כל שבט לבדו. צבע הדגל תאם לצבע אבן החושן של כל שבט והתמונה נקבעה בהתאם למאורעות או לברכה שבירך יעקב אבינו את בניו לפני מותו (כך על פי דברי מדרש רבה המובא להלן).

פתיחה:

לכל מדינה בעולם ישנו דגל רשמי מיוחד המבדיל אותה משאר המדינות. אנחנו מוצאים שהרבה ארגונים או מוסדות אמצו רעיון זה ומציגים את דגלם לעין כל כחלק מפרסומם בציבור. כיצד נראה הדגל הרשמי של מדינת ישראל? דגל זה הוא בעל רקע לבן, ועליו שני פסים אופקיים בצבע תכלת כהה, וביניהם מגן דוד בגוון זהה.

האם יש לכם דוגמא לארגון גדול בעל דגלים רבים? צבא הגנה לישראל. לכל יחידה ישנו דגל המיוחד רק לה. אולי תופתעו לגלות שהדגלים הקדומים ביותר בעולם היו של בני ישראל ועליהם מסופר בפרשתנו.

עיון בפסוקים:

כל תלמיד יקרא בשקט את הפסוקים הראשונים של הפרק (א – ב) ויסביר באופן כללי כיצד היה הסדר של עם ישראל? (השבטים חנו מסביב למשכן – "איש על דגלו באותות לבית אבותם יחנו בני ישראל מנגד סביב לאהל מועד יחנו").

"באותות" – רש"י: "כל דגל יהיה לו אות מפה צבועה תלויה בו. צבעו של זה לא כצבעו של זה, צבע כל אחד כגוון אבנו הקבועה בחשן, ומתוך כך יכיר כל אחד את דגלו". המדרש מוסיף שעל כל דגל היה אות (סמל/ציור) המיוחד לאותו השבט. לדוגמא: ראובן שאבנו אודם היה צבע דגלו אדום ועליו מצוירים הדודאים.

הצעות להמחשה:

הצגת דברי מדרש רבה (במדבר ב, ז) העוסק בדגלי השבטים (הדבקותו במחברת).

"בִּאתַת (במדבר ב, ב), סִימָנִין הָיוּ לְכָל נָשִׂיא וְנָשִׂיא מִפֶּה וְצָבַע עַל כָּל מִפָּה וּמִפָּה כְּצָבַע שֶׁל אֲבָנִים טוֹבוֹת שֶׁהָיוּ עַל לְבוֹ שֶׁל אֶהֱרֹן, מֵהֶם לְמִדָּה הַמְלָכוֹת לִהְיוֹת עוֹשִׂין מִפָּה וְצָבַע לְכָל מִפָּה וּמִפָּה. כָּל שֶׁבֶט וְשֶׁבֶט נָשִׂיא שֶׁלוֹ צָבַע מִפָּה שֶׁלוֹ דוֹמָה לְצָבַע שֶׁל אֲבָנֹו. **רֵאוּבֵן** אֲבָנֹו אָדָם וּמִפָּה שֶׁלוֹ צְבוּעַ אָדָם וּמְצִיר עָלָיו דוֹדָאִים. **שִׁמְעוֹן** פְּטוּדָה וּמִפָּה שֶׁלוֹ צְבוּעַ יֶרֶק וּמְצִיר עָלָיו שָׁכָם. **לֵוִי** בְּרִקְתָּ וּמִפָּה שֶׁלוֹ צְבוּעַ שְׁלִישׁ לֶבֶן וְשְׁלִישׁ שָׁחַר וְשְׁלִישׁ אָדָם וּמְצִיר עָלָיו אוּרִים וְתוּמִים. **יְהוּדָה** נֶפֶךָ וְצָבַע מִפָּה שֶׁלוֹ דְמוּתוֹ כְּמִין שָׁמַיִם וּמְצִיר עָלָיו אֲרִיָּה. **יִשְׂשַׁכָּר** סֹפִיר וּמִפָּה שֶׁלוֹ צְבוּעַ שָׁחַר דוֹמָה לְכַחַל וּמְצִיר עָלָיו שְׁמֶשׁ וְיָרֵחַ עַל שֵׁם (דְּבָרֵי הַיָּמִים א יב, לג): וּמִבְּנֵי יִשְׂשַׁכָּר יוֹדְעֵי בִּינָה לְעֵתִים. **זְבוּלֹן** יְהֵלֶם וְצָבַע מִפָּה שֶׁלוֹ לְבָנָה וּמְצִיר עָלָיו סְפִינָה עַל שֵׁם (בְּרֵאשִׁית מֵט, יג): זְבוּלֹן לְחוּף יָמִים יִשְׁכֵּן. **דָּן** לָשֵׁם וְצָבַע מִפָּה שֶׁלוֹ דוֹמָה לְסֹפִיר וּמְצִיר עָלָיו נְחֹשׁ עַל שֵׁם (בְּרֵאשִׁית מֵט, יז): יְהִי דָן נְחֹשׁ, **גָּד** שָׁבוּ וְצָבַע מִפָּה שֶׁלוֹ לֹא לֶבֶן וְלֹא שָׁחַר אֶלָּא מְעֵרֵב שָׁחַר וְלֶבֶן וּמְצִיר עָלָיו מַחְנֶה עַל שֵׁם (בְּרֵאשִׁית מֵט, יט): **גָּד** גָּדוֹד וְגוֹדְנֹו. **נִפְתָּלִי** אַחֲלָמָה וְצָבַע מִפָּה שֶׁלוֹ דוֹמָה לַיָּין צְלוּל שְׁאִין אֲדָמוּתוֹ עֲזָה וּמְצִיר עָלָיו אֵילָה עַל שֵׁם (בְּרֵאשִׁית מֵט, כא): **נִפְתָּלִי** אֵילָה שְׁלֻחָה. **אֲשֵׁר** תִּרְשִׁישׁ וְצָבַע מִפָּה שֶׁלוֹ דוֹמָה לְאֶבֶן יִקְרָה שְׁמֵתִקְשָׁטוֹת בּוֹ הַנְּשִׁים, וּמְצִיר עָלָיו אֵילָן זֵית עַל שֵׁם (בְּרֵאשִׁית מֵט, כ): **מֵאֲשֵׁר** שְׁמֵנָה לְחֶמוֹ, **יוֹסֵף** שֶׁהֶם וְצָבַע מִפָּה שֶׁלוֹ שָׁחַר עַד מָאֵד וּמְצִיר לְשָׁנֵי נְשִׂאִים אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה, מְצִירִים, עַל שֵׁם שֶׁהָיוּ תוֹלְדוֹתֵם בְּמְצִירִים. וְעַל מִפָּה שֶׁל אֶפְרַיִם הָיָה מְצִיר שׁוֹר עַל שֵׁם (דְּבָרִים לג, יז): בְּכוֹר שׁוֹרוֹ, זֶה יְהוֹשֻׁעַ שֶׁהָיָה מִשְׁבֶּט אֶפְרַיִם, וְעַל מִפָּה שֶׁל מְנַשֶּׁה הָיָה מְצִיר רָאֵם עַל שֵׁם (דְּבָרִים לג, יז): וְקִרְנֵי רָאֵם קִרְנָיו, עַל שֵׁם גְּדֵעוֹן בֶּן יוֹאֵשׁ שֶׁהָיָה מִשְׁבֶּט מְנַשֶּׁה. **בְּנֵימִין** יִשְׁפָּה וְצָבַע מִפָּה שֶׁלוֹ דוֹמָה לְכָל הַצְּבָעִים לְשָׁנִים עֶשֶׂר הַצְּבָעִים וּמְצִיר עָלָיו זָאֵב עַל שֵׁם (בְּרֵאשִׁית מֵט, כז): **בְּנֵימִין** זָאֵב יִטְרֹף, לִכְרָה נֶאֱמַר בִּאתַת שְׁסִימָנִין הָיוּ לָהֶם לְכָל נָשִׂיא וְנָשִׂיא".

חלוקת דגלי השבטים (ראה בנספח בסוף היחידה) ועל פי המדרש התלמידים יצבעו וידביקו את דגלי השבטים במחברתם.

מסרים והפנמה:

ומכאן נעבור לדגל של מדינת ישראל – אבקש מתלמיד לתאר את הדגל של מדינת ישראל. וזאת כחיבור לזהותם הלאומית.

מה מסמל כל פרט בדגל? פסי התכלת? מגן דוד? הצבעים?

בחירת הצבעים לא הייתה מקרית, שכן המדובר במסורת יהודית עתיקת יומין של הטלית בעלת פתיל תכלת, שמקורה בספר במדבר: "וּנְתַנּוּ עַל צִיצֵת הַכֶּנֶף פְּתִיל תְּכֵלֶת" (במדבר, ט"ו, ל"ח).

מגן דוד – שימש מאז ומתמיד כסמל עתיק יומין ביהדות.

(מבט היסטורי על הדגל ראה ב"הרחבות" בהמשך היחידה).

מבט שלם:

עם ישראל נמצא בתחילת מסעו במדבר ובפרק הקודם עסקנו במפקד הראשון שנערך בתאריך באחד לחודש השני – א' באייר, בשנת השנייה לצאתם מארץ מצרים. ולאחר הציווי על המפקד הראשון ממשיך ה' לצוות את עם ישראל על סדר השבטים בשעת חנייה ובמסע על פי דגליהם. וכל זה כדי להכין אותם למלחמה על כיבוש הארץ והנחלתה לשבטים שאמורה להיות בזמן הקרוב.

שהרי התוכנית הראשונה להכניסם לארץ בטלה. כשיצאו ממצרים "וַיְהִי בְשַׁלַּח פְּרָעָה אֶת הָעָם וְלֹא נָחַם אֶ-לֹקִים דֶּרֶךְ אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים כִּי קָרוֹב הוּא כִּי אָמַר אֶ-לֹקִים פֶּן יִנָּחַם הָעָם בְּרֹאֲתָם מִלְחָמָה וְשָׁבוּ מִצְרָיִם" (שמות י"ג יז).

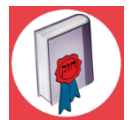
אף על פי שהקב"ה כל יכול, לא הוריש הקב"ה את הפלשתים מפני בני ישראל וסיבב את דרכם על מנת שיתכוננו לכניסה לארץ.

אנחנו נמצאים לפני הכניסה לארץ ומתכוננים לכך!!!

התוכנית השנייה להכנס דרך ההר לארץ כנען. לצערנו התבטלה בעקבות חטא המרגלים. "אחר עשר יום מחורב - אמר להם משה: ראו מה גרמתם! אין לכם דרך קצרה מחורב לקדש ברנע כדרך הר שעיר, ואף הוא מהלך י"א יום, ואתם הלכתם אותו בשלשה ימים! (שהרי בעשרים באייר נסעו מחורב, שנא' (במדבר י"א) ויהי בשנה השנית בחדש השני בעשרים בחדש וגו' (תענית כט) ובכ"ט בסיון שלחו את המרגלים מקדש ברנע, צא מהם ל' יום שעשו בקברות התאוה שאכלו הבשר חדש ימים ושבעה ימים שעשו בחצרות להסגר שם מרים, נמצא בשלשה ימים הלכו כל אותו הדרך. וכל כך היתה שכינה מתלבטת בשבילכם למהר ביאתכם לארץ, ובשביל שקלקלתם - הסב אתכם סביבות הר שעיר מ' שנה" (רש"י). על כך נלמד כשנדבר על המשך קורות בני"ש בשנה השנייה.

סיכום:

ראינו שלכל שבט היה דגל מיוחד וסביבו חנו כל משפחות השבט. בהמשך נלמד היכן חנו כל השבטים בשעת חנייה וכיצד צעדו בשעת המסע.

הרחבה והפניות למקורות נוספים:

מבט היסטורי על דגל ישראל.

צפיה בסרטון מתוך אתר "גלים" בקישור הבא (הכניסה לאתר מצריכה סיסמא ושם משתמש).

http://www.galim.org.il/history/independence_day/empages/2899/1056

למשמעותו של הדגל – מתוך מאמרו של הרב פרופסור יצחק קראוס¹

תחיית עם ישראל בארצו לאחר גלות ארוכה מלווה בדגל. כאמור, הדגל מסמל גינוני מלכות של עם בן חורין וכן את רצונם של ישראל לקרוא בשם ה'. ואכן, גלגלה ההשגחה שדגל ההסתדרות הציונית ודגלה הרשמי של מדינת ישראל ידמה לטלית, כפי שמתאר דוד וולפסון: "בפקודת מנהיגנו הרצל באתי לבזל כדי לעשות את כל ההכנות לקונגרס... בין השאלות הרבות שהעסיקוני היתה... באיזה דגל נקשט את אולם הקונגרס? מה הם צבעיו? הן דגל אין לנו... והנה הבהיק רעיון במוחי: הרי יש לנו דגל לבן כחול - הטלית אשר בה נתעטף בתפילתנו. טלית זו היא סמלנו. נוציא את הטלית מנרתיקה ונגולל אותה לעיני ישראל ולעיני כל העמים. הזמנתי אז דגל כחול לבן ומגן דוד מצויר עליו" (ד' ולפסון, 'הדגל והשקל', ל' יפה (עורך), ספר היובל למלאת חמש ועשרים שנה לקונגרס הציוני הראשון, ירושלים תרפ"ג, עמ' 296-297).

בשנת תשל"ח נשאל הרב צבי יהודה הכהן קוק זצ"ל על ידי קבוצת בחורי ישיבה "שאלה נבערה", בלשונו, על אודות היחס לדגל ישראל ולהלן תשובתו:

"נרעשתי ונכאבתי לראות דברי מכתבך ובשם חבריך, בשאלה הנבערה אם בהתייחסות הקדושה אל דגלה של מדינת ישראל יש בה משום "בחוקותיהם לא תלכו". אתם יקירי צריכים לחזור בתשובה שלמה מן העקמומיות הזאת. כהוראת וכהדרכת קדשו של הרמב"ן, "אביהם של ישראל", תקומת מדינת ישראל, לכיבוש הארץ ויישובה ושלטונה בידינו היא מצות-עשה של התורה. הכפירה בחלק של התורה היא ככפירה בתורה. מציאות דגלים להנהגת כלל ישראל, היא מפורשת בתורה, קדושה וחשובה. אשרינו שזכינו לכך בחסדי בורא-עולם וקורא דורותיו. ההתייחסות בחביבות ובחרדת קדש אל זכותנו לתקומת מצות-מדינתנו, ואל תפארת סידוריה וסמליה, היא הביטוי הבריא של קדושת עם ישראל המכיר ומודה ומברך חסדי השי"ת עלינו, והיא גם כן קדושה של ממש, וההתכחשות לזה היא חולשה חולנית של תחושת החיוניות הכלל ישראלית והאישיות הישראלית, וצריך להתקדש ולהיטהר ולהשתחרר לגמרי ממנה, ומתוך כך להגדיל ולהאדיר אהבה ואמונה של למוד תורה וקיומה, אשר מתוך כוננות ירושלים של מטה, מתרוממת ומתחזקת של מעלה.

בכל היקר דורש שלומך תורתך ומעשיך באה"ר (באהבה רבה) מלב ונפש

בצפיית הישועה השלמה

צבי יהודה הכהן קוק (מתוך כת"י שבידי הרב פרופסור יצחק קראוס. המכתב התפרסם לראשונה ע"י הרב שמעון גולן, דפי עיון לפרשת שבוע, פרשת במדבר, אפרת, תשנ"ט).

מכתבו של הרב צבי יהודה מורה על תפיסה לאומית דתית הרואה בשלטון היהודי בארץ ישראל

¹ הרב פרופ' יצחק קראוס, אוניברסיטת בר אילן, נשיא מכללת הרצוג לשעבר.

התגשמות דברי רמב"ן במצוות ישוב ארץ ישראל. היא תואמת גם לדברי הרמב"ן על הפסוק
"ובני ישראל יוצאים ביד רמה."

נספח: הפעלה צביעת דגלי השבטים:

